

КАМИЈ ЛОРАНС

МОГЛА БИХ ТО БИТИ ЈА

Разговор водио Велимир Младеновић

Камиј Лоранс (Camille Laurens) (право име Лоранс Риел (Laurens Ruel)) француска је списатељица, пореклом из Дижона. Свој први роман *Index* (*Индекс*) објавила је 1991. године. Српским читаоцима је пре свега позната по својим романима *Ni moi ni toi* (*Ни ја ни ти*, Моно и Мањана, Београд 2004) и *Dans ces bras-là* (*У њом загрљају*, Народна књига, Београд 2004). Пише романе, есеје, али и колумне за више француских дневних листова (у листу *L'Humanité* имала је своју колумну 2002. и 2003. године, у *Le Monde* 2014. и 2015), а од 2015. године пише колумну једном месечно за француски лист *Libération* са Томом Бишопом (Tom Bishop). Организовала је први француско-амерички научни скуп који се бавио аутофикцијом у књижевности, априла 2012. године на Универзитету у Њујорку. Камиј Лоранс се много интересује за све врсте уметности и зато је објавила есеј под насловом *La petite danseuse de quatorze ans* (*Мала њлесачица од 14 година*), инспирисан чувеном истоименом скулптуром Едгара Дегаа. У овом есеју, како сама каже, желела је да ослика живот девојчице Мари фон Гетем (Marie van Goethem), која је инспирисала многе уметнике и чије је име данас потпуно заборављено.

За свој књижевни рад добила је награду Фемина (Femina), као и награду Ренодо (Renaudaut), коју су јој доделили француски гимназијалци за роман *У њом загрљају*. Два пута је била номинована за награду Гонкур (Goncourt), за роман *У њом загрљају* (2000) и *Ни ти ни ја* (2006).

Романи Камиј Лоранс преведени су на тридесетак светских језика.

Носилац је Ордена витеза уметности и књижевност француског министарства културе.

У свом последњем роману *Celle que vous croyez* (*Могла бих то бити ја*), који је 2015. године објављен код париског издавача Галимара, Kamiј Лоранс је испричала причу о љубави која се одиграва на интернету. Клер Милекам, професорка од 48 година, разведена, направила је лажни профил на Фејсбуку са идентитетом девојке од 24 године под именом Клер Антунес, како би покушала да прикупи информације од свог бившег љубавника Џоа. Како Џо на свом профилу не прихвата људе које не познаје, Клер је за пријатеља додала најбољег Џоовог пријатеља Крису, са којим ће наставити да се дописује. Клер ће убрзо престати да се интересује за своју бившу љубав и наставити да негује виртуелну љубавну везу са Крисом. У овом роману, у ком се стварност и лажи мешају и преплићу до непрепознавања, ауторка вара читаоце замршеним начином приповедања и уводи нас у лавиринт сличан оном у ком се налази и њена јунакиња. Клер се игра са Крисом као што се Kamiј игра са читаоцима, не приповедајући нам само једну несрећну љубавну причу већ дајући ширу слику друштвених и љубавних односа у савременом друштву, у коме је тешко живети невољен и одбијен и у коме се осећамо живим само уколико смо другима изузетно привлачни.

Недавно објављивање превода овог романа на српски језик у издавачкој кући Лагуна је повод за разговор са Kamiј Лоранс.

Велимир Младеновић: *Како је Клер Милекам (48 година), главна јунакиња романа Могла бих то бити ја, њосћала Клер Антунес (24 године), и како је Лоранс Риел њосћала Kamiј Лоранс?*

Kamiј Лоранс: Ова два питања су веома различита, али само наизглед, али ја разумем да ви желите да их поставите заједно.

Клер Милекам је направила лажни профил на Фејсбуку и постала Клер Антунес како би у тајности пратила свог љубавника. Измислила је профилну слику младе и заводљиве девојке која ће функционисати као њен двојни идентитет. Можете приметити да је Клер Милекам анаграм од Kamiј Лоранс. Ја сам као романописац увек волела да се играм са многоструким идентитетима. Тако је Лоранс Риел постала Kamiј Лоранс док је писала свој први роман *Индекс* (1991). На почетку нисам имала никакав посебан разлог да се кријем иза неког уметничког имена, али тај роман ми је дао идеју. У њему се ради о једној жени, Клер Десперез (и тада сам волела то име, и давала сам га иронично својим женским ликовима, баш зато што име није сасвим јасно), која купује књигу насловљену *Индекс* чији је аутор Kamiј Лоранс.

У току читања, она схвата да се у том роману говори о њеном сопственом животу, нарочито о једној трагичној тајни за коју је веровала да је нико не зна. Креће, дакле, у потрагу за писцем. Да сам задржала своје право име у овом поступку *myse en abyme*, женско име би одмах указало на то да се ради о жени. Међутим, нисам желела да Клер зна да ли се ради о мушкарцу или о жени. Стога сам одабрала мешовито француско име, Камиј, ком сам додала своје право име, Лоранс (Laurence), уз другачији начин писања имена. Ето тако је Лоранс Риел постала Камиј Лоранс – за потребе фикције! Овај први роман представља мој улазак у књижевност под знаком двострукости кроз употребу псеудонима. То одговара нечему врло укорењеном у мени: идеји да је идентитет сложен, грађен од фикције, фантазама, вишеструких и дифракционих слика.

Посветили сте овај роман усјомени на канадску сјисајелцију Нели Аркан. Зашто је животи ове ауторке важан за причу Ваше романа?

Нели Аркан је читавог живота била растрзана између две противречне силе. С једне стране, патила је због тога што је била сматрана простим сексуалним објектом – на пример, када би представљала неку од својих књига у телевизијској емисији, говорило би се само о њеном деколтеу; с друге стране, опседало ју је и прогонило старење, извршила је више хируршких операција јер се до те мере плашила да ће изгубити лепоту и да неће више бити пожељна. Од Нели Аркан сам позајмила тај сукоб између фантазма и фантома, између лепе младе жене и жене која стари и постаје „невидљива”, непожељна. Овај неподношљиви притисак, који ју довео до самоубиства 2009. године, када је имала 36 година, у одређеном смислу је заједнички за све жене, мој лик Клер сведочи о томе, зато посвећујем овај роман Нели Аркан.

У овом роману постоји више верзија исте приче, што је књижевни постојак који није сасвим нов. Можемо ли рећи да сте били инспирисани Опасним везама или Ковачима лажног новца?

Заиста, то су две велике референце за мене. Док сам била млађа, много сам читала Жида, а нарочито *Коваче лажног новца*. Дивим се тој конструкцији *en abyme*, удвострученој „Дневником Ковача лажног новца”. Пошто не верујем у непроменљиво и непомично „ја”, пошто верујем да су све приче субјективне и окамењене у самим недостацима језика, изражавам ову вртоглавицу путем вишеструких тачака гледишта. Постоје различите верзије исте особе, различите верзије исте приче. За мене, истина је ближа кроз ту игру

огледала и одраза. У роману *Ојасне везе* такође се мењају тачке гледишта захваљујући епистоларном жанру. Међутим, оно што ме је највише инспирисало из овог романа јесте перверзна љубавна манипулација, размена писама која на неки начин функционише као друштвена мрежа.

Централна личност Вацеџ романа је жена. Мислиш ли да постоји разлика између женског и мушког писања?

Не, не мислим; штавише, кад сам објавила *Индекс*, свој први роман, нико ме није познавао, нити до тада видео, чак ни моју фотографију, и неколико књижевних новинара је било убеђено да сам мушкарац, да је мој стил мушки стил! Свакако, књижевност заиста проистиче из тела са одређеним полом, из искустава и сензација уско везаних за род, али мушки и женски принцип нису тек тако упрошћено и строго распоређени у тело мушкарца и тело жене, нити дакле у њихове начине писања.

Да ли нам је данас потребан феминизам у друштву? Шта мислиш о савременом феминизму?

Феминизам ће нам бити потребан све док жене, било где на свету, буду малтретиране или убијане зато што су жене. Што ће рећи да нам муке нису још при крају... Проблем који имамо данас са речи „феминисткиња” је у томе што за многе особе, нарочито из нове генерације, та реч значи „она која не воли мушкарце”. Феминизам се пречесто доживљава као рат полова. То је без сумње било делимично истинито седамдесетих година, када су жене палиле грудњаке и понекад агресивно и силовито протестовале против доминације мушкараца. Али било је толико тога да се уради! Данас, борба се наставља, али за, а не против: за једнакост жена и мушкараца у свим пољима. Најбољи начин да она не буде против мушкараца је да је они прихвате, одобре или охрабрују њене резултате. Мушкарци такође треба да буду феминисти!

Шта мислиш о љубавним иџрама? Да ли су све љубавне иџре ојасне?

Мислим да је игра саставни део љубави, у супротном било би тако досадно! Појам опасности је врло субјективан, знате, границе зависе од могућности појединца, и жеља је увек посебан идиом. Не могу да доносим опште закључке на ту тему. Упркос свему, љубавна жеља често иде руку подруку са жељом за моћи над другом особом, а жеља за моћи је потенцијално деструктивна.

Смаїраїте ли да срећни људи не могу да њриповедају њриче?

Како је Жан Жене изврсно написао: „Човек не постаје уметник, а да се ту није умешала нека велика несрећа.” Сама суштина књижевности је недостатак, губитак, меланхолија. Наравно, романи такође приповедају о тренуцима среће, али основа универзалне књижевности почива на трагици људских односа, било да су лични или друштвени.

Ваца јунакиња Клер каже да не разуме како човек може да живи, а да није њрочийао Пруста. Да ли Прустиово дело има неки џири смисао у Вацем роману? Мислим на време и на немогућу љубав у делу овог њисца.

Дело Марсела Пруста је од суштинске важности за моје књижевно и људско образовање. Његове анализе психе љубави, љубоморе, тескобе, „недоследности срца” су врхунске. Он је без сумње писац који је најбоље превео амбивалентне везе између књижевности и живота, сећања, уметности и времена.

Ви сїе врло ангажована жена. Редовно објављујете њексїове, коментаре у француским новинама. За џиїо је за Вас врло важно да будете ангажована сїисаїељица?

Не подржавам баш скроз тај појам „ангажованог писца/списатељице”. За мене, прави ангажман, у смислу у ком се углавном схвата, је конкретнији, то је ангажман на терену, у хуманитарне сврхе на пример. Писање за новине, потписивање петиција, тешко ми је да сматрам то довољним ангажманом. Једном сам ишла са екипом Лекара света у картонско насеље Рома у Паризу и одмах потом сам написала текст за *Liberation*, али осећала сам се безвезе што сам то урадила, а нисам радила на материјалној, школској, људској подршци овим људима у невољи. Не сматрам књижевност светињом уопште, треба да престанемо да се опијамо величином писца. У сваком случају, за мене уметнички израз је и политички, што значи да он има утицаја и у граду и у друштву. У том смислу, сваки писац је ангажован, иако никад није у новинама, нити потписује отворена писма или петиције. Писање је његов ангажман у свету – његов скромни ангажман.

Ви сїе члан жирија за награду Фемина и сїирасїивени сїе чийалац. Да ли бисїе могли да нам оїиїеїе савремену француску књижевност? Које њеме ѡреїиїрају француски савремени романи?

За разлику од неких дефетиста који сваке године оплакују смрт књижевности, мислим да се савремена француска књижевност добро држи. Врло је инвентивна и разноврсна. Од експерименталних форми (које су још увек превише налик исповестима) до традиционалних романа, који се баве историјом, друштвом, политиком, уметношћу или интимом. Небитна је тема: оно што се рачуна је инвентивност језика и наративних форми. Треба задржати живи језик, ослободити се готових слика и мисаоних клишеа, што ће рећи клишеа израза. Једном речју, имати сопствени стил, не задовољити се примењивањем неког рецепта или понављањем онога што је већ урађено. Нисам нимало забринута за живост француске књижевности јер многи француски писци и списатељице сведоче о њој кроз своје књиге, уз подршку и пратњу неколико лепих издавачких кућа. С тим у вези, одласком издавача Пола Отчаковског Лоренса, оснивача POL-а, најзахтевнија књижевност је изгубила једног од својих највећих гласоговорника.

Истакла бих међутим једну двоструку препреку, али она потиче више од критичара него од аутора и ауторки: прво, то је тенденција да се дела „класификују” у фиксне категорије – роман, есеј итд. Она такође измишља нове етикете са циљем да се жанрови поставе једни насупрот других: аутофикција наспрам романа, егзофикција наспрам аутофикције, документарна фикција наспрам историјске приче, интима наспрам спољњег света итд., али у данашње време књижевност је трансродна, ако могу тако рећи. Есеј може да садржи аутобиографски део, чак и део из фикције; аутофикција остаје роман; књижевно и документарно не стоје једно насупрот другог. Укратко, ове класификације пречесто дискриминишу, а то је потпуно непотребно. С друге стране, критика има превелику тенденцију, по мом мишљењу, да пореди француску књижевност са страном књижевношћу, нарочито англосаксонском. Пошто читам пуно у склопу Фемине, уверавам Вас да су многи амерички романи прилично конвенционални или превише одају утисак упутстава са радионица креативног писања. Постоје наравно велики амерички романијери, као што постоје и велики француски романијери. Али неки амерички романи, да су написани на француском, не би имали никакав успех овде, у то сам сигурна, и њихов престиж ми се чини претераним. А опет, француски писци и списатељице се и даље моле да се њима инспиришу.

Волела бих да представници и представнице француске књижевности буду поноснији на себе.

Превела са француског
Милица Видић